

This is a self-archived version of an original article. This version may differ from the original in pagination and typographic details.

Author(s): Möttönen, Tuomas

Title: Yrittäjät yhteiskunnallisina toimijoina

Year: 2019

Version: Published version

Copyright: © Tekijä & Jyväskylän ammattikorkeakoulu, 2019.

Rights: In Copyright

Rights url: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/?language=en>

Please cite the original version:

Möttönen, T. (2019). Yrittäjät yhteiskunnallisina toimijoina. In T. Möttönen (Ed.), Yrittäjät Suomessa : elinkeinovapaudesta yrittäjyysyhteiskuntaan (pp. 120-140). Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja, 268.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-830-533-3>

3 YRITTÄJÄT YHTEISKUNNALLISINA TOIMIJOINA

Tuomas Möttönen

Yrittäjyys ei ole muusta yhteiskunnasta erillinen ilmiö. Yrittäjien toimintaedellytykset ovat sidoksissa kulloiseenkin toimintaympäristöön. Eri aikoina yrittäjätoimintaan on suhtauduttu eri tavalla. Yrittäjyyden edistämisestä on tullut osa talous- ja yhteiskuntapolitiikkaa. Tässä luvussa käsitellään myös sitä, miten yrittäjät osallistuvat ja vaikuttavat yhteiskunnassa. Yrittäjien toimintaedellytysten parantaminen on noussut keskeiseksi keinoksi yhteiskunnan hyvinvoinnin kehittämisessä.

Yritykset ja yrittäjät ovat monella tavalla sidoksissa yhteiskuntaan. Yritystoiminnan edellytyksiin vaikuttaa institutionaalinen toimintaympäristö. Yhteiskunnallisten instituutioiden muutokset ovat vaikuttaneet siihen, keillä on ollut tilaisuuksia perustaa yrityksiä ja miten niillä on ollut menestymisen mahdollisuuksia.

Yritykset ovat organisaatioita (pelaajia), joiden toimintaa ohjataan yhteiskunnan instituutioilla (pelin säännöt). Instituutiot voidaan jakaa epävirallisiin (*informal constraints*) ja virallisiin sääntöihin (*formal constraints*). Virallisia sääntöjä ovat lait ja asetukset, joilla ohjataan organisaatioiden toimintaa. Epävirallisia sääntöjä ovat muun muassa perinteet, arvostukset ja yhteiskunnan kunniakäsitykset.³¹⁹

Länsimaisissa yhteiskunnissa yksilöitten mahdollisuutta yrittäjyyteen edistetään institutionaalisilla järjestelmillä. Yrittäjyys saa monenlaisia muotoja. Institutionaalisilla muutoksilla pyritään siihen, että tuottava ja hyödyllinen yrittäjyys lisääntyisi.

Numerolevyllinen pöytäpuhelin, luuri kannattimissa koneen päällä (1930-luku). Hotelli- ja ravintolamuseo.

3.1 YRITYSTOIMINTA JA JULKINEN VALTA

Yrittäjyys on yksi yhteiskunnallinen ilmiö. Yhteiskunnan suhtautuminen yrittäjyyteen vaikuttaa yrittämisen edellytyksiin. Yrittäjät ja yhteiskunta ovat vuorovaikutussuhteessa toisiinsa. Yrittäjämönteinen ilmapiiri vaikuttaa yrittämisen mahdollisuuksiin. Yrittäjyyttä voidaan tukea yhteiskunnallisilla toimilla. Suhtautuminen yrittäjyyteen on ollut erilaista eri aikoina.

YRITTÄJIEN JA JULKISEN VALLAN YHTEYDET

Yrittäjyydellä on tiivis yhteys julkiseen valtaan. Tätä yhteyttä liiketoimintahistorioitsija Alfred D. Chandler on kuvannut käsitteellä yhteistoiminnallinen kapitalismi tai yhteistyön kapitalismi (*co-operative capitalism*). Se kuvaa liike-elämän ja julkisen vallan vuorovaikutussuhdetta.³²⁰

Kansakuntien hallintomuodolla on selvä yhteys yrittäjyyteen. Hyvä hallinto luo edellytyksiä yrittäjyyden kukoistamiseen, vaikka se ei yksistään riitä. Amerikkalainen yrittäjyyden ja johtamisen asiantuntija Philip A. Wickham on jaotellut yrittäjyyteen vaikuttavia poliittisia toimia. Tärkein ja ensimmäinen edellytys on yrittämisen vapaus. Joissakin maissa yrittäminen on vain osittain vapaata. Keskusjohtoisissa maissa yrittämisestä tehtiin käytännössä rikollista toimintaa. Lisäksi yrittäjyyteen vaikuttaa julkisen sektorin koko. Julkisten menojen kasvaessa lisääntyy yksityisen sektorin verotus, joka ei kannusta yrittämään. Lisäksi julkinen sektori voi itse tuottaa yhä enemmän palveluja, mikä tukahduttaa yksityisyrittäjyyttä. Yrittämisen edellytyksiin vaikuttavat myös muun muassa tullit ja kaupan esteet, yritysverotus, sisäinen investointipolitiikka, rahoituksen saatavuus, laillinen ympäristö, etniset ja uskonnolliset rajoitukset sekä korruption laajuus.³²¹

Suomalaisessa talouselämässä on havaittavissa yritysten moniulotteisia keskinäisiä yhteistyöverkostoja ja verkostoitumista yhteiskunnan eri osaluueille. Suomalaisen liiketoiminnan yhteydessä voidaan puhua yritysten ja yhteiskunnan yhteisevoluutiosta.³²²

Yrittäjäaktiivisuutta on selitetty erilaisilla talousjärjestelmän malleilla. Kapitalismi saa monia muotoja. William J. Baumol, Robert E. Litan ja Carl J. Schramm ovat teoksessaan *Good capitalism, bad capitalism, and the economics of growth and prosperity* (2007) erotelleet toisistaan neljä erityyppistä kapitalismia:

- 1 valtiojohtoinen kapitalismi (state-guided capitalism), jossa hallinto ohjaa markkinoita
- 2 oligarkkikapitalismi (oligarchic capitalism), jossa valta ja varallisuus ovat keskittyneet pienelle ryhmälle
- 3 suuryrityskapitalismi (big-firm capitalism), jossa suurin hyöty syntyy suurissa yrityksissä
- 4 yrittäjyyskapitalismi (entrepreneurial capitalism), jossa pienillä ja keski-suurilla innovatiivisilla yrityksillä on keskeinen asema. ”Hyvä kapitalismi” on yhdistelmä yrittäjä- ja suuryrityskapitalismia.

Ekonomisti William J. Baumolin mukaan institutionaaliset muutokset ohjaavat yrittäjiä tuottavaan yrittäjätoimintaan. Tämä merkitsee sitä, että yrittäjien määrä ei välttämättä kasva, mutta he ohjautuvat pois vähemmän tuottavasta yrittäjätoiminnasta. Kielteisellä yrittäjyydellä on monenlaisia muotoja, kuten korruptio ja rikollisuus. Hallinto voi edistää tuottavaa yrittäjyyttä monenlaisilla toimilla, muun muassa elinkeinolainsäädännöllä.³²³

Yrittäjyyden kukoistaminen on keskeistä yhteiskunnan kehitykselle. Yrittäjien toimintaan vaikuttavat monet tekijät. William Baumol, Robert E. Litan ja Carl J. Schramm pitävät seuraavaa neljää tekijää kaikkein keskeisimpinä menestyvälle yrittäjätaloudelle:

- 1 Uuden yrityksen perustaminen on yksinkertaista.
- 2 *Instituutiot palkitsevat sosiaalisesti hyödyllisen yrittäjäaktiivisuuden.*
- 3 *Instituutiot lannistavat sellaista aktiivisuutta, joka vähentää varallisuutta ja yritystoiminnan luotettavuutta, kuten tuottamatonta ja vilpillistä käytäytymistä.*
- 4 *Instituutiot mahdollistivat sen, että yrittäjillä ja suurilla yrityksillä on kannustimia innovoida ja kasvaa.*³²⁴

Instituutiolla vaikutetaan yrittäjien mahdollisuuksiin harjoittaa kannattavaa liiketoimintaa. Niillä voidaan kannustaa yrittämään tai tukahduttaa yrittäjyyttä. Kannustamisen edellytykset ovat parhaimmat demokraattisessa yhteiskunnassa, jossa on voimassa laillisuusperiaate (*rule-of-law*). Laillisuusperiaate on oikeusvaltion ominaisuus. Siihen kuuluu selkeä lainsäädäntö, avoin ja luotettava hallinto, toiminnan tilivelvollisuus sekä tasapuolinen ja oikeudenmukainen riitojen ratkaisumenettely.³²⁵

Kannustimilla voidaan vaikuttaa siihen, että yrittäjyys on mahdollisimman paljon yhteiskuntaa hyödyttävää. Esimerkiksi tuki- ja veropolitiikka ovat valtion keinoja yrittäjyyden kannustamisessa. Ekonomisti William J. Baumolin (1990) mukaan yhteiskunnassa on aina esiintynyt kolmenlaista yrittäjyyttä:

- 1 tuottavaa yrittäjyyttä, joka on innovatiivista ja synnyttää uutta varallisuutta sekä hyödyttää koko yhteiskuntaa
- 2 ei-tuottavaa yrittäjyyttä, joka hyödyttää joitakin ihmisiä mutta ei välttämättä yhteiskuntaa
- 3 tuhoavaa yrittäjyyttä, joka on yhteiskunnan kannalta haitallista, mutta sekin voi hyödyttää joitakin yksilöitä (lahjonta, korruptio).

Suomalaisen yhteiskunnan muutokseen on vaikuttanut niin sanottu kolmikantayhteistyö, jossa työnantajajärjestöt, ammattiyhdistysliike ja valtiovalta ovat keskenään neuvotelleet palkoista, työelämän kehittämistä ja yritysten toimintaedellytyksistä. Valtio on omalta osaltaan ollut mukana tässä yhteistyössä esimerkiksi veropolitiikalla, jolla on tuettu kulutuskysyntää. Kolmikantaneuvottelut ovat johtaneet myös lainsäädännön muutoksiin. Kritiikki kolmikantayhteistyötä kohtaan on viime aikoina lisääntynyt. Sitä on pidetty korporatiivisen yhteiskunnan piirteenä, jossa edunsaajaryhmät saavat liikaa yhteiskunnallista valtaa.

Eri intressiryhmien välinen tiivis yhteistyö on osaltaan vaikuttanut siihen, että Suomi on yhteiskunta, jossa yrittämisen edellytykset ovat kehittyneet suotuisiksi. Maassa on sellaiset yritystoiminnalle pohjaa luovat perusedellytykset kuin yhteiskunnallinen vakaus, luottamus instituutioihin sekä korruptoitumaton hallinto- ja oikeusjärjestelmä.

YRITTÄJIEN POLIITTINEN VAIKUTTAMINEN

Yrittäjät vaikuttavat suoraan ja epäsuoraan julkiseen valtaan. Suora vaikuttaminen, johon kuuluu muun muassa toimiminen kansanedustajana, on vähentynyt. Epäsuoraan vaikuttamiseen liittyvät luottamustehtävät erilaisissa edunvalvontajärjestöissä.

Yritysjohdajilla oli keskeinen asema sääty-yhteiskunnan poliittisessa toiminnassa. He olivat mukana valtiopäivillä ja toimivat paikallisissa luottamustehtävissä. Historian professori Petri Karosen *Patruunat ja poliitikot* -tutkimuksen mukaan valtiolla ja yritysjohdolla oli läheinen suhde, josta kumpikin osapuoli hyötyi.³²⁶

Kauppiailla oli merkittävä osuus 1800-luvun puolivälissä säätyvaltiopäivillä. Kauppiaiden osuus porvarisäädystä valtiopäivillä oli lähes 70 prosenttia 1860-luvun alussa. 1800-luvun loppuun mennessä osuus laski alle 20 prosenttiin. Viimeisillä säätyvaltiopäivillä osuus oli 6 prosenttia. Kaupungeilla oli etuoikeus lähettää edustajia valtiopäiville. Ennen vuoden 1869 valtiopäi-

väuudistusta vain kauppiaille ja käsityöläisillä oli äänioikeus porvarissäädyn edustajien valinnassa. Koska äänimäärä oli riippuvainen äänestäjän tuloista, äänivalta keskittyi varakkaimmalle ryhmälle eli kauppiaille.³²⁷

Suomalainen yhteiskunta siirtyi edustukselliseen demokratiaan, kun säädetiin laki yleisestä ja yhtäläisestä äänioikeudesta. Sääty-yhteiskunta lakkasi, ja kansalaiset valitsivat edustajansa eduskuntaan. Yleiseen ja yhtäläiseen äänioikeuteen perustuvassa ensimmäisessä eduskunnassa (1907-1908) liike-elämän edustus jäi pienemmäksi kuin säätyvaltiopäivillä. Ensimmäisessä eduskunnassa oli runsaat kymmenen liike-elämän edustajaa.³²⁸

Yrittäjien merkitys poliittisessa toiminnassa on vähentynyt samalla kun tilalle ovat tulleet niin sanotut ammattipoliitikot. Siten liike-elämän etujen ajaminen on siirtynyt enemmän edunvalvontaorganisaatioiden vastuulle. Suomessa tämä on tapahtunut myöhemmin kuin muissa Euroopan maissa. Talouden alan keskusjärjestöt ovat vaikuttaneet Suomen harjoittamaan kauppapolitiikkaan 1920- ja 1930-luvuilta lähtien.

Suuryritysten edunvalvonta alkoi kehittyä Suomen itsenäistymisen jälkeen. Liike-elämän tarve saada lisää yhteiskunnallista vaikutusvaltaa tuli esille Keskuskauppakamarin perustamisessa vuonna 1918. Suurteollisuuden teollisuuspoliittinen toiminta alkoi vuonna 1921 perustetussa Suomen Tuontiteollisuusliitossa (myöhemmässä Suomen Teollisuusliitossa). Paperiteollisuuden myyntiyhdistykset ja Suomen Sahanomistajayhdistys perustivat samana vuonna Puunteollisuuden Keskusliiton.³²⁹

Liike-elämän suhtautuminen poliittiseen vaikuttamiseen on vaihdellut. Risto Tainio, Keijo Räsänen ja Timo Santalainen julkaisivat 1980-luvun puolivälissä kirjan *Suuryritykset ja niiden johtaminen Suomessa*. Siihen oli haastateltu 15:tä suuryritysjohtajaa. Haastatteluissa kysyttiin myös liikkeenjohdon suhdetta poliittiseen päätöksentekoon. Liikkeenjohtamiseen oli kirjoittajien mukaan kuulunut kasvavassa määrin poliittisiin päätöksentekijöihin vaikuttamista ja päätösten seurausten käsittelyä. Liiketoiminnan vuoksi suuryritykset seuraavat aktiivisesti julkisen hallinnon päätöksentekoa, ja ne ovat oppineet tuntemaan sen toimintamuodot. Lisäksi tuli esille, että on olemassa varsinainen yritysmaailman ”poliittinen segmentti”. Siihen kuuluvat aktiivisesti talous- ja yhteiskuntapolitiikkaa tekevät suuryritykset.³³⁰

Yrittäjät osallistuvat poliittiseen päätöksentekoon sekä suoralla että epäsuoralla vaikuttamisella. Suoraan vaikuttamiseen kuuluu toimiminen kunnallisissa luottamustehtävissä, esimerkiksi kunnanhallituksissa ja -valtuustoissa. Yrittäjiä toimii myös kansanedustajina. Epäsuoraan vaikuttamiseen kuuluu osallistumiseen yrittäjien edunvalvontajärjestöihin, jotka hoitavat yhteyksiä poliittisiin päätöksentekijöihin. Epäsuoraa vaikuttamista on myös vuorovaikutus

poliittisten päättäjien kanssa. Lisäksi siihen voidaan lukea lobbaustoiminta, jossa käytetään hyväksi ulkopuolisia konsultteja ja viestintäfirmoja.

Toisen maailmansodan jälkeen yrittäjien järjestäytymisen lisääntyessä ymmärrettiin yhteiskunnallisen vaikuttamisen tärkeys. Tuolloin yrittäjäkunta pääsääntöisesti vierasti politiikkaa ja kaikkea, mitä siihen liittyi. Sen ajateltiin lähinnä haittaavan liiketoimintaa. Yrittäjyyttä ja politiikkaa ei ollut helppo yhdistää. Yrittäjät alkoivat kuitenkin osallistua vaaleihin. Yrittäjät saivat myös edustajia eduskuntaan ja paikallishallintoon.³³¹

Yritystoiminnan edellytyksiin Suomessa on vaikuttanut demokraattiseen valtioon kuuluva oikeusperiaate, ennen kaikkea yksityinen omistusoikeus ja laillisuusperiaate. Tämä luo yritystoiminnalle vakaat ja ennalta arvattavat olosuhteet, edistää yrittäjien samanarvoista kohtelua ja vähentää korruptiota. Hyvinvointivaltio on lisännyt kansalaisten luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin. Luottamus on luonut edellytyksiä yritystoiminnan kehittymiselle. Luottamus kuvastaa sitä, että Suomessa on paljon niin sanottua sosiaalista pääomaa, jolla on todettu olevan talouden toimivuutta edistävä vaikutus. Sosiaalinen pääoma kuvastaa kansalaisten aktiivisuutta osallistua niin järjestötyöhön kuin taloudellista hyötyä tuottavaan toimintaan.

YRITYSTEN EDUNVALVONTA

Yritykset ja niiden edunvalvojat pyrkivät vaikuttamaan lainsäädäntöön ja poliittisiin toimijoihin. Toisen maailmansodan jälkeistä Suomea on luonnehdittu korporatiiviseksi yhteiskunnaksi, jossa yrittäjäjärjestöillä ja myös ammattiyhdistysliikkeillä on ollut suuri vaikutus valtiolliseen toimintaan. Suuryritykset pyrkivät turvaamaan oman yritystoiminnan oikeutuksen ja vaikuttamaan yrityksen taloudellisen toiminnan yhteiskunnallisiin ehtoihin ja edellytyksiin.³³²

Yritysten ja valtion välistä vuorovaikutusta hoitavat edunvalvontajärjestöt. Ne pyrkivät vaikuttamaan poliittisiin päätöksentekijöihin. Taloushistorioitsija Douglass C. North on selittänyt liiketoimintakustannusten avulla yritysten poliittista vaikuttamista. Northin mukaan yritys investoi poliittiseen toimintaan, jos siitä saadaan riittävän suuri hyöty. Hyöty voi näkyä esimerkiksi lainsäädännössä, jolla vaikutetaan yritysten institutionaaliseen toimintaympäristöön.³³³

Puunjalostusteollisuus on ollut merkittävä toimija poliittisessa vaikuttamisessa. Suomen valtio on edistänyt metsäteollisuuden toimintamahdollisuuksia kilpailuilla maailmanmarkkinoilla. Metsäteollisuus on vaikuttanut siihen, että Suomessa on tehty ennen euroaikaa devalvaatioita, joilla parannettiin suomalaisen teollisuuden kilpailukykyä. Toisen maailmansodan jälkeen teollisuus sekä etujärjestöt ovat vaikuttaneet poliittiseen toimintaan. Euroopan sisämark-

kinoiden luomisessa ja Euroopan yhdentymisessä on näkynyt teollisuuden oma edunvalvonta.

Liike-elämän organisointi alkoi 1900-luvun alussa. Silloin perustettiin työnantajaliitto ja kauppakamarilaitos. Edunvalvontaorganisaatioiden kasvaessa liikemiehillä oli aikaisempaa vähemmän tarvetta itse osallistua politiikkaan. Liike-elämän edunvalvonta on siirtynyt entistä enemmän ammattilaisten tehtäväksi.³³⁴

Yrittäjien järjestäytyminen alkoi Suomessa 1800-luvun puolivälin jälkeen, kun maa alkoi irtautua maatalousyhteiskunnasta ja kokousten pitämisestä alettiin edistyä yhdistysten perustamisiin. Kaupungissa asuneet elinkeinoharjoittajat yhdistyivät kaupan, teollisuuden ja käsityön mukaan omiksi ryhmiin.³³⁵

Pienteollisuuteen perustunut yrittäjäliike aloitti toimintansa Suomessa kuitenkin suhteellisen myöhään. Yleisiä kokouksia pidettiin harvoin. Myös etenemis- ja toimintatavoista oli erimielisyyksiä. Toimintaa valmistelevaa virallista elintä tai organisaatiota ei ollut olemassa. Tämän vuoksi aktiivisimmat käsityöläiset, tehtailijat ja muut sellaiset pitivät myös spontaanisti yhteyksiä toisiinsa.³³⁶

Yrittäjien omalla edunvalvonnalla on Suomessa pitkä tausta. Suomen Teollisuusvaliokunta perustettiin jo vuonna 1898. Sen tarkoituksena oli edistää käsi- ja pienteollisuuden etuja. Järjestön nimi on vaihtunut kuusi kertaa, ja Pienteollisuuden Keskusliiton nimellä se tunnettiin vuosina 1963–1995. Suomalaisen yrittäjäliikkeen järjestäytyminen pohjautui pienteollisuuteen.³³⁷

Yksityisyrittäjyyden edistämisessä merkittävää oli Suomen Vähittäiskauppiasliiton toiminnan aloittaminen. Se sai alkunsa Maakauppiasliiton ja kaupunkien vähittäiskauppioiden liittojen yhdistäessä voimansa vuonna 1921. Maakauppiaskokouksia alettiin pitää 1900-luvun alussa. Kaupunkien vähittäiskauppiat olivat perustaneet oman liittonsa vuonna 1918.³³⁸

Suomen Tukkukauppioiden Liiton johdolla perustettiin vuonna 1929 Taloudellinen Valistuskeskus, joka työskenteli yksityisen kaupan puolesta. Sen keskeisenä valistusmuotona oli suuri vuosittainen tapahtuma, jota kutsuttiin Yksityisyrittäjien Viikoksi. Taloudellisen Valistuskeskuksen toiminta päättyi vuonna 1933, jolloin sai alkunsa Yksityisyrittäjien Liitto. Aluksi se edisti erityisesti vähittäiskauppioiden etuja. Keskusjärjestön lisäksi perustettiin eri puolille maata aluejärjestöjä. Liiton Helsingin aluejärjestö perustettiin vuonna 1939, jolloin aluejärjestöjä oli yhteensä 18. Yksityisyrittäjien liitto on Suomen Yrittäjien edeltäjä. Tukkukauppiat perustivat vuonna 1936 Yksityisyrittäjien Säätiön, joka on ollut yrittäjäliikkeen merkittävä tukija.³³⁹

Pk-yritysten kansantaloudellisen merkityksen lisääntyminen on toisen maailmansodan jälkeen voimistanut yrittäjien poliittista vaikuttamista. Suo-

men Pienteollisuuden Keskusliitto (vuodesta 1948 Teollisuuden Harjoittajain Liitto, THL) perustettiin vuonna 1945. PKT-neuvottelukunta sai alkunsa vuonna 1976.³⁴⁰

Yrittäjien etujärjestö Suomen Yrittäjät sai alkunsa vuonna 1996, kun Suomen Yrittäjien Keskusliitto (SYKL) ja Pienteollisuuden Keskusliitto (PTK) yhdistyivät. Jälkimmäisen historialliset juuret ulottuvat 1800-luvun lopulle. SYKL oli yrittäjäjärjestöistä suurempi. Kahden yrittäjäjärjestön yhdistämistä oli pohdittu aikaisemminkin, mutta ajatus alkoi voimistua 1990-luvun alussa. Aiesopimus tehtiin vuonna 1995, jossa keskusliitot sopivat perustavansa uuden yrittäjien ja pk-yritysten etuja ajavan keskusjärjestön. Suomen Yrittäjien toiminnan alkaessa sillä oli jäsenjärjestöinä 68 toimialaliittoa sekä 19 SYKL:n aluejärjestöä ja 26 PTK:n alueellista yhdistystä.³⁴¹

2000-luvulla yrittäjäjärjestöjen toiminnassa on korostunut verkostoituminen. PK-yrittäjät ja PK-politiikka ovat toiminnan keskiössä. Kansainvälisiä suhteita ja yrittäjien edunvalvontaa seurattiin Suomen Yrittäjien Brysselissä toimivan edustajan avulla. Yrittäjät ovat kehittäneet maahan monipuolisen koulutustarjonnan. Yrittäjäjärjestöjen jäsenmäärät ovat kasvaneet merkittävästi.³⁴²

Yrittäjiä voidaan pitää intressiryhmänä, joka pyrkii vaikuttamaan yritysmayönteisen ilmapiirin syntymiseen. Tässä tarkoituksessa yrittäjät ovat organisoituneet edunvalvontajärjestöiksi. Suomessa toimii muun muassa Perheyrittäjien Liitto, Suomen Yrittäjät ja Kauppakamarit, jotka ovat vaikuttaneet yrittäjien asemaan muun muassa yhteyksillä poliittisiin päättäjiin. Yrittäjien merkityksen lisääntyminen on vaikuttanut poliittisen vaikuttamisen voimistumiseen.

3.2 ELINKEINOPOLITIikka YRITTÄJYYDEN EDISTÄJÄNÄ

Yrittäjyyden edistäminen tuntuu nykyään itsestään selvältä. Yrittäjiä ei ole aina suoraan tuettu. Yrittäjille ei ole ollut myöskään erikseen suunniteltua koulutusta. Katsottiin, että yleinen koulutus antoi riittävät edellytykset yrittäjyydelle. Yrittäjyys ei ole ollut keskeisellä sijalla myöskään kaupallisessa koulutuksessa, jolla sinänsä on pitkät perinteet.

Taloudellisen kehityksen tukemisessa puhuttiin aluksi teollisuuspolitiikasta, jolla tarkoitetaan sitä, että valtiovallan tavoitteena on ollut koko maan teollistuminen. Teollistumista pyrittiin edistämään aluepoliittisin keinoin. Erilaisilla tukitoimilla vaikutettiin siihen, että oli edullisempaa perustaa yrityksiä vähemmän teollistuneille alueille. Teollistumispolitiikkaa seurasi elinkeinopolitiikka, joka loi edellytyksiä yritystoiminnalle. Elinkeino-politiikasta alettiin puhua 1970- ja 1980-luvuilla. Infrastruktuuriratkaisuilla sekä neuvonta- ja tukitoimilla ryhdyttiin

luomaan edellytyksiä yritysten perustamiselle. Nykyään korostetaan, että on tärkeää edistää yrittämistä yhteiskunnan eri sektoreilla. Tähän tavoitteeseen liittyy se, että yrittäjyyskasvatus on eräänlaista kansalaiskasvatusta, josta kaikkien kansalaisryhmien pitäisi päästä osallisiksi.

Hallitusvalta pyrkii yrittäjyystoimilla edistämään yrittäjyyttä.³⁴³ Se on nousut esiin esimerkiksi hallitusohjelmissa ja erilaisissa yrittäjyys Hankkeissa.³⁴⁴ Julkisen vallan harjoittamalla kannustinpolitiikalla voidaan luoda yrittäjyyttä edistävää ilmapiiriä ja vaikutetaan uusien yritysten perustamishalukkuuteen. Liiketoiminnan kehittämistapoja on useita, kuten markkinoiden toimivuuden edistäminen ja vaikeuksissa olevien alojen tukeminen.³⁴⁵

Yrittäjyyden ja yrittäjien merkitys on noussut viime vuosikymmeninä politiikan agendalle. Elinkeinopolitiikasta on tullut yksi politiikan lohko. Elinkeinopolitiikan yleisenä tavoitteena on kestävä talouskasvu.³⁴⁶

Yrittäjyyden edistämiseksi on käynnistetty monenlaisia toimia. Niin ikään muita politiikkalohkoja tarkastellaan elinkeinopolitiikan näkökulmasta. Valtionhallintoon on perustettu erillisiä elinkeinopoliittisia toimintayksiköitä. Elinkeinopolitiikan merkitys näkyy valtionhallinnossa siten, että on muodostettu alueellisia elinkeinokeskuksia (ELY). Kunnat tekevät omia elinkeinostrategioitaan. Kunnissa ja maakunnissa on yksiköitä, joiden tehtävänä on neuvontatoimilla helpottaa yritysten perustamista ja luoda toimintaedellytyksiä yritysten menestymiselle. Yritystoiminnan merkitystä on korostettu myös muilla toimialoilla. Keinoina ovat esimerkiksi edullisten tonttien tarjoaminen, yritysmyönteisen imagon luominen ja logistiikkaan liittyvät ratkaisut. Elinkeinopolitiikka on kuntien strategioissa keskeisellä sijalla. Kunnat ovat laatineet myös omia elinkeinopoliittisia ohjelmia.

Teollisuus- ja elinkeinopolitiikalla halutaan vaikuttaa siihen, millä tuotannonaloilla tarvitaan menestyviä yrityksiä, mille aloille syntyy työpaikkoja ja kuinka paljon sekä miten liiketoiminta jakautuu alueellisesti. Elinkeinopolitiikkaa säätelevät muun muassa kansainväliset kauppasopimukset ja EU:n kilpailusäännöt.

Kasvuyrittäjyyden edistämisestä on tullut elinkeinopolitiikan lähtökohta. Kasvuyritysten suuri määrä ja korkea laatu ovat elinkeinopolitiikan tavoitteita. Tuottavat kasvuyritykset ovat paikkakunnille tärkeitä siksi, että niillä on positiivinen työllisyysvaikutus.³⁴⁷

Elinkeino- ja teollisuuspolitiikassa teknologian ja innovaatioiden kehittäminen on nykyisin keskiössä. Teknologia- ja innovaatiopolitiikan strategisessa linjauksessa (2007–2011; Kauppa- ja teollisuusministeriö) todetaan:

”Teknologia- ja innovaatiopolitiikalla edistetään elinkeinoelämän kilpailukykyä ja uudistumista taloudellisen kasvun ja yhteiskunnan hyvinvoinnin varmistamiseksi. Tavoitteena on, että Suomi pystyy tarjoamaan yrityksille kansainvälisesti korkeatasoisen innovaatioympäristön, joka houkuttelee maahan myös ulkomaisia yrityksiä ja niiden tutkimus- ja tuotekehitystoimintoja.”³⁴⁸

Valtio pyrkii edistämään teknologian kehittämistä ja innovaatioiden syntymistä omilla rahoitusinstrumenteillaan. Julkisista toimijoista tärkein on Innovaatorahoituskeskus Tekes (vuoden 2018 alusta Business Finland). Teknologia- ja innovaatiopolitiikassa on myös alueellinen näkökulma, joka näkyy erityisesti osaamiskeskusohjelmissa. Business Finlandin lisäksi muita toimijoita ovat muun muassa Finnvera, Finpro, Sitra, TE-keskukset ja Teollisuussijoitus.

Pk-yritysten merkitys on korostunut, kun on siirrytty teollisuuspolitiikasta elinkeinopolitiikkaan. Pk-yritysten tukeminen on oleellinen osa talouspolitiikkaa. Yrittäjien liiketoiminnan edistämistä ei aseteta enää kyseenalaiseksi. Sen sijaan keskustelua on käyty politiikan sisällöstä. Joidenkin mielestä yleinen tukitoiminta on tehotonta, minkä vuoksi tukitoimet pitää kohdistaa kasvuyrityksille, mikäli tavoitteena on edistää työllisyyttä, tuottavuutta tai taloudellista kasvua.³⁴⁹ Tuen kohdentamista on perusteltu myös sillä, että vain osa yrityksistä kasvaa ja merkittävä osa yrityksistä lopettaa toimintansa varsin nopeasti perustamisen jälkeen.³⁵⁰

Kasvuyritysten tunnistaminen etukäteen (*picking winners*) on mahdollista vain rajatusti.³⁵¹ Yrittäjän aikomukset, liiketoimintasuunnitelma ja resurssit eivät välttämättä kerro sitä, mitä tulevaisuudessa tapahtuu. Liikkeyrityksien menestymisessä oppimisella, muutoksilla toimintaympäristössä ja sattumalla on oma vaikutuksensa.³⁵²

Yksilöiden toimintamahdollisuuksiin vaikuttaa hyvä yrittäjällmasto. Yrittäjyystutkija Bengt Johannissonin mukaan siihen kuuluu ilmapiirin kannustavuus ja sallivuus, yhdensuuntainen toiminta, yhteistyö ja keskinäinen arvostus. Hyvää paikallista yrittäjällmastoja voidaan pitää edellytyksenä yritysten menestymiselle ja yhteistyölle. Siinä annetaan ihmisille tilaa toimia ja kannustetaan käyttämään mahdollisuuksia. Näin luodaan edellytykset yksilöiden menestymiseen.³⁵³

Kun suuryritysten kasvu hidastui, pienemmille yrityksille alettiin asettaa lisääntyviä odotuksia talouden uudistajana ja talouskasvun synnyttäjänä. Esimerkiksi Business Finlandin myöntämiä yritystukia on suunnattu entistä enemmän pienille yrityksille.³⁵⁴

Tutkimuksen mukaan pienten yritysten innovatiivisuus selittää niiden mahdollisuuksia menestyä. Innovatiivisilla pienillä yrityksillä on muita todennäköisemmin tuloksekasta ja kasvuun johtavaa vientiä.³⁵⁵ Lisäksi niiden tuotavuuskasvu on keskimääräistä suurempaa.³⁵⁶

EU:ssa hyväksyttiin vuonna 2008 eurooppalaisia pk-yrityksiä tukeva aloite *Small Business Act* ("Pienet ensin"). Sen tavoitteena oli nostaa pk-yrityksiä paremmin esiin tehtäessä koko unionin tasoisia päätöksiä ja strategisia linjauksia. "Pienet ensin" -periaatteen mukaan pk-yrityksystävällisyydestä olisi tultava EU:n yleinen toimintalinja. Aloitteessa todetaan:

*"Tämän vuoksi 'Small Business Act' -aloitteen tavoitteena on parantaa yrittäjyyttä koskevaa yleistä lähestymistapaa, ottaa 'pienet ensin' -periaate huomioon poliittisessa päätöksentekoprosessissa sääntelystä julkisiin palveluihin asti ja edistää pk-yritysten kasvua auttamalla niitä voittamaan kehitystään vielä haittaavat ongelmat."*³⁵⁷

Suomessa on alettu kiinnittää yhä enemmän huomiota pienten yritysten toimintaedellytyksiin. Viime vuosikymmenen aikana niille on kohdennettu innovaatiotukia aikaisempaa enemmän. Tilastokeskuksen yritystukirekisteriin merkityistä yritystuista vuosina 2003–2012 noin 87 prosenttia kohdistui alle 250 henkeä työllistäville yrityksille.³⁵⁸

Suomen ensimmäinen kansallinen yrittäjyysstrategia *Uudistuva työ ja yrittäjyys – visioista toteutukseen* valmistui vuonna 2018. Siinä esitettiin yrittäjyyden edistämiseen tähtäävä strateginen toimenpideohjelma, joka ulottuu vuoteen 2028 saakka. Julkaisussa on 45 ehdotusta yrittäjyyspolitiikan vaikuttavuuden ja tuloksellisuuden parantamiseksi. Yrittäjyys on keskeinen osa työn murrosta. Yrittäjyyden kautta luodaan hyvinvointia koko yhteiskuntaan.³⁵⁹

3.3 YRITTÄJYYDEN ARVOSTUS SUOMESSA

Teollistumisen edetessä liikemiehet saivat yhä enemmän julkisuutta. Kauppiaiden sijasta alettiin puhua yrittäjistä, jotka yhdistettiin uutta luoviin, aktiivisiin kaupunkilaisliikemiehiin. Yrittäjien määrän lisääntyminen 1800-luvun jälkipuoliskolla toi yrittäjiä enemmän esille eri yhteyksissä. Myös yrittäjien järjestäytyminen alkoi kehittyä.

Myönteinen yrittäjäkuva lisääntyi yksityisen omistusoikeuden ja elinkeinovapauden tultua voimaan. Yrittäjät saivat näkyvyyttä sanomalehdissä ja muissa julkaisuissa. Esimerkiksi suosituissa suomenkielisessä tietokirjasarjassa *Oma maa* (1923–1928) esiteltiin noin 50 suomalaista liikemiestä.³⁶⁰

Kirjallisuudessa esiintyi kuvauksia yksittäisistä menestyneistä yrittäjistä. Kirjailija Juhani Aho laati vuonna 1905 itseoppineesta (*self-made*) yrittäjä Antti Ahlströmistä ruotsinkielisen elämäkertakirjan, joka julkaistiin suomeksi nimellä *Antti Ahlströmin elämäntyö* (1907–1910). Kertomakirjallisuudessa yrittäjäkuva muuttui ajan hengen myötä.³⁶¹

Yrittäjien arvostusta kuvaa se, että ryhdyttiin tekemään yrityshistorioita jo 1900-luvun alussa.³⁶² Yrittäjät alkoivat saada näkyvyyttä lehdistössä ja uusissa yrittäjälehdissä. Liike-elämä sai oman lehden, kun sen äänenkannattajaksi perustettiin *Kauppalehti*, jonka ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1898.³⁶³ Pienyrittäjiä edustava järjestölehti, *Käsityö ja Teollisuus*, ilmestyi ensimmäisen kerran vuonna 1910.³⁶⁴ Muista lehdistä voidaan mainita *Yksityisyrittäjä*, jonka ensimmäinen numero ilmestyi vuonna 1932.

Yrittäjien merkitys agraarisessa Suomessa oli vähäinen. Elinkeino määräytyi pitkälti syntyperän ja sukupuolen mukaan. Elanto hankittiin metsästä-mällä ja kalastamalla sekä myöhemmin metsätöitä tekemällä. Kauppaa käytiin tilaisuuden tullen.³⁶⁵

Myönteinen yrittäjäkuva yleistyi teollistumisen edetessä ja kansallisvaltion kehittyessä. Suomen yritystoiminnan laajentuminen voidaan ajoittaa toisen maailmansodan jälkeiseen aikaan. Vielä 1950-luvulla suuri osa työvoimasta sai elantonsa alkutuotannosta. Yrittäjämönteinen asenne alkoi lisääntyä 1970-luvun lopulla ja 1980-luvun alussa. Samalla yrittämisen edellytykset alkoivat kohentua.

Suhtautuminen yrittäjyyteen on vaihdellut. Kari Hietala on kirjoittanut teoksen *Yrittäjyyden edistäminen: myyttejä, mielikuvia, asenneilmastoja* (1987). Siinä hän tarkastelee yrittäjähenkeä ja yrittäjyyden ei-aineellisia taustatekijöitä, jotka nousevat esiin motivaatioina ja asenteina. Asennoitumista yrittäjyyteen ilmentää yrittäjyysmielikuva. Hietalan mielestä valtiokollisuus oli vahvaa Suomessa ainakin 1800-luvun lopulle saakka. Tämä tulee esille siinä, valtion virallinen – tai ainakin puolivirallinen – asenne oli yrittäjyyttä ja suoritusmotiivia vastaan.³⁶⁶

Yrittäjyyden arvostus kytkeytyy niin sanottuun suoritusmotiiviin. Hietalan tulkinnan mukaan suomalainen kulttuuri korosti 1800-luvulla ennen kaikkea kuuliaisuutta ja ahkeruutta. Suoritusmotiivi yhdistettiin uralla etenemiseen. Hietalan mielestä 1970-luvulle asti yrittäjät voitiin jakaa kahteen ryhmään: yläluokan yrittäjiin ja kauppiasyrittäjiin, jotka kuuluivat alempaan sosiaaliseen asemaan. Yrittäjyyttä ei pidetty yleisesti hyvänä asiana, vaan katsottiin, että se sopii vain joillekin ihmisille. Yrittäjyys on yhdistetty selkeästi elinkeinopolitiikkaan 1970-luvun lopulta lähtien.³⁶⁷

Historian professori Pentti Virrankosken mukaan toisen maailmansodan jälkeiselle Suomen talouskehitykselle on ollut tunnusmaista modernin yrittä-

jähengen leviäminen. Siihen on liittynyt mahdollisimman suurien voittojen tavoittelu taloudellisen toiminnan päämääränä sekä yritysten yhdistyminen suuremmiksi ja vahvemmiksi yksiköiksi. Virrankosken mielestä nämä kapitalismin ominaisuudet eivät ole syntyneet teollistumisen aikakaudella, mutta nykyään niiden toteuttamiseen on paremmat edellytykset kuin koskaan aikaisemmin.³⁶⁸

Yrittäjyyden edistämiseen kytkeytyy professori Karl-Erik Michelsenin mukaan yrittäjyyden paradoksi. Hänen mukaansa yrittäjyyteen kuuluu oma-aloitteisuutta, luovuutta ja yksilöllisyyttä. Kuitenkin Suomen henkinen ja aatteellinen ilmapiiri on ollut näitä tekijöitä vastaan. Michelsenin mielestä suomalaiset tekevät työtä rahan takia ja työn katsotaan haittaavan vapaa-aikaa. Asennetta voidaan pitää yrittäjyysvastaisena, sillä yrittäjyys ja yrittäjän työ ovat mielikuvissa työsidonnoisia. Suomalaisten yrittäjävastaisuuden tärkeimpänä syynä Michelsen pitää sitä, että Suomi on ollut voimakkaan kollektiivinen, kansallinen ja valtiokeskeinen yhteiskunta.³⁶⁹

Yrittäjyyden arvostuksen paraneminen näkyy siinä, että yrittäjyyden osuus koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa on lisääntynyt. Suomen yhtenä ongelmana on Tero Turusen mukaan ollut se, että yrittäjyyden henki ei yhdisty kulttuuriin, toimintatapaan tai elinkeinorakenteeseen. Siihen vaikuttavat monet asiat. Agraarisuuden poistuttua palkansaajaideologia on vahvistunut. Suurteollisuus on ollut valtioon yhdistettyä. Julkisen sektorin osuus on suuri palvelusektorilla.³⁷⁰

Yrittäjäepäystävällinen ilmapiiri lisääntyi 1970-luvulla. Se vaikutti myös siihen, että yrittäjien järjestäytyminen oli vähäistä.³⁷¹ Yrittäjyyden vähenemiseen 1970-luvulla on voinut vaikuttaa tuolloinen yrittäjäkielteinen ilmapiiri. Peltosen mukaan 1970-luvun alussa esiintyi ”omistajayrittäjyyden aliarvioimista”. Käännöskehityksessä tapahtui 1970-luvun lopulla.³⁷² Yrittäjämyönteinen asenne vahvistui entisestään Suomessa 1980- ja 1990-luvuilla. 2000-luvulla yrittäjyydestä on tullut muodikas keskustelun aihe. Siitä on tullut ”poliittinen mantra”, jossa ei aina ole konkreettista sisältöä.³⁷³

Suomalaisessa yhteiskunnassa yrittäjyyden arvostaminen näkyy monella tavalla. Julkiset tunnustukset ovat yksi tapa osoittaa arvostusta. Paikallisilla ja valtakunnallisilla yrittäjäjärjestöillä on omia vuosittaisia palkintoja yrittäjille. Esimerkiksi Suomen Yrittäjien ja vakuutusyhtiö Fennian valtakunnallinen yrittäjäpalkinto jaettiin ensimmäisen kerran vuonna 1968.³⁷⁴ Nykyään yrittäjyys on noussut yhteiskunnassa arvostettuun asemaan.³⁷⁵

Suomalaista yrittäjyyden arvostamista voidaan arvioida myös katsomalla, miten se on näkynyt hallitusohjelmissa. Aihetta on käsitellyt Tero Turunen väitöstutkimuksessaan *Yrittäjyys – mitä se merkitsee? Yrittäjyyden ja sen sukulaiskäsitteiden käyttö koulutuksessa, tutkimuksessa ja politiikassa 1900-lu-*

von loppupuolelta 2000-luvun alkuun. Tutkimuksen mukaan yritystoiminnan ja pk-sektorin noteeraamisessa 1960–1970-lukujen vaihteessa tapahtui aktivoitumista, johon vaikuttivat mahdollisesti sisäpoliittiset syyt. Kehitys heikkeni 1970-luvulla. Vaikka pk-sektori palasi hallitusohjelmaan mainintana 1970-luvun lopulla, ei konkreettisia tavoitteita kuitenkaan esitetty. 1990-luvun laman jälkeen yritystoiminnalle annettiin uusi toiminnallisempi rooli. Ennen yritystoiminta oli mainittu lähinnä talouden ja työllisyyden ylläpitäjänä.³⁷⁶

Arvostusta on osoitettu viettämällä teemapäivää, antamalla oma liputuspäivä ja pystyttämällä patsaita. Suomessa on vietetty vuodesta 1997 lähtien Yrittäjän päivää 5. syyskuuta. Sen taustalla on helsinkiläisten yrittäjäjärjestöjen yhteistyö yrittäjyyden arvostuksen lisäämiseksi ja yrittämisen toimintaedellytysten parantamiseksi. Lisäksi tavoitteeksi asetettiin Yrittäjän päivän saaminen yleiseksi liputuspäiväksi ja yrittäjäpatsaan pystyttäminen pääkaupunkiin keskeiselle paikalle. Ajatus yrittäjäpatsaasta syntyi pahimpaan lama-aikaan 1990-luvun alussa, jolloin yrittäjien arvostus oli laskussa. Tarkoitusta varten perustettiin Yrittäjäpatsassäätiö (nykyisin Yrittäjän Päivä -säätiö). Patsashankkeen keskeisenä edistäjänä on ollut säätiön puheenjohtaja, yrittäjäneuvos Riitta Antinmäki. Säätiön aloitteesta Helsingin ydinkeskustaan Narikkatorille pystytettiin Yrittäjäpatsas vuonna 2006.³⁷⁷ Patsas on tämän kirjan kannessa. Ruotsalainen taiteilija Eva Löfdahl voitti patsaan suunnittelusta järjestetyn kansainvälisen kutsukilpailun.

Yrittäjäasenteita selvitetään erilaisilla kyselytutkimuksilla. Suomalaisten yrittäjäasenteista tehtiin laaja selvitys vuonna 2012. Merkittävää osaa suomalaisista yrittäjyys ei näyttänyt suuresti kiinnostavan. Kaksi kolmasosaa suomalaisista ei pitänyt yrittäjänä toimimista houkuttelevana Yrittäjyyttä houkuttelevana pitäneistä 17 prosenttia suunnitteli yrityksen perustamista lähiaikoina. Kaksi viidestä oli sitä mieltä, että Suomessa on hyvä toimia yrittäjänä. Yrittäjyyteen houkuttelevia tekijöitä olivat vapaus tehdä niin kuin itse haluaa, itsenäisyys ja hyvät ansaintamahdollisuudet. Kuitenkin 16 prosentin mielestä

mikään ei houkutellut yrittäjyyteen. Yrittäjyyden kielteisinä tekijöinä mainittiin taloudellinen riski, aikapula/jaksaminen ja vastuu. Mielikuvilla arvioiden suomalainen yrittäjyys miellettiin eniten asiaksi, jota Suomessa tulisi edistää.³⁷⁸

Tutkimus- ja tilastohavaintotietoa suomalaisesta yrittäjyydestä kerättiin laajasti TEKESin ja ETLAn *Mistä*

Eva Löfdahl ja Yrittäjäpatsas. 2006. Yrittäjän päivä säätiö.

yrittäjät tulevat? -hankkeessa 2000-luvun alussa. Siinä kävi ilmi, että suomalaiset pitivät yrittäjyyttä palkkatyötä vähemmän houkuttelevampana kuin vertailumaan kansalaiset (EU-25, Islanti, Liechtenstein, Norja ja Yhdysvallat). Suomalaiset ovat vähemmän kiinnostuneita selvittämään yrittäjyyteen liittyviä kysymyksiä. Niitä pidetään liikaa aikaa vievinä. Nuoret sukupolvet olivat jonkin verran yrittäjyshaluisempia. Selvityksen mukaan näyttää siltä, että Euroopassa ja Suomessa yrittäjyyteen ”valikoidutaan negatiivisesti”. ”Parhaat aivot” suuntautuvat keskimäärin palkkatyöhön. Kansainvälisesti vertaillen Suomessa ryhdytään yrittäjäksi harvoin, mutta nämä siirtymät ovat meillä monia muita maita pysyvämpää laatua. Tämän selvityksen mukaan Suomen yrittäjyysaktiivisuus on kehittyneiden maiden keskitasoa.³⁷⁹

Yrittäjien arvostuksen lisääntyminen on havaittavissa kansalaisille tehdyissä mielipidekyselyissä. Elinkeinoelämän valtuuskunnan vuonna 2018 julkaiseman arvo- ja asennetutkimuksen tuloksista voi päätellä, että nykyisin suomalaiset ovat yrittäjämönteisiä ja suhtautuvat elinkeinovapauteen vakavasti. Lähes puolet vastaajista oli sitä mieltä, että yrittämisessä ja yritystoiminnassa on liian vähän vapautta. Toista mieltä oli vain neljä prosenttia suomalaisista.³⁸⁰

Suomalaisessa yhteiskunnassa on ollut vahva agraarinen perusta. Siinä on korostunut ahkeruus ja työteliäisyys. Agraariyhteiskunnan muuttuminen teollisuus- ja palveluyhteiskunnaksi on tuonut mukanaan arvostuksen muutoksia. Yksi osa tätä muutosta on ollut yrittäjämönteisyyden kasvaminen. Se on näkynyt yrittäjyyttä edistävässä toimissa ja siinä, että yrittäjiä arvostetaan yhteiskuntaa kehittävänä ryhmänä. Perusta on ollut siinä, että palveluyhteiskunnassa tarvitaan yhä enemmän yrittäjiä, jotka hoitavat ja tuottavat ihmisten tarvitsemia palveluja.

3.4 YRITTÄJÄVERKOSTOT MODERNISSA YRITTÄJYYSYHTEISKUNNASSA

Markkinataloudessa yritykset kilpailevat keskenään. Nykyään on ryhdytty korostamaan, että yritykset hyötyvät myös keskinäisestä yhteistyöstä. Yrittäjät tavoittelevat kasvua yhteistyöllä.³⁸¹ Yhä useampi yritys hakee toimintaansa kasvua osallistumalla erilaisiin verkostoihin. Verkostolla tarkoitetaan sellaista yhteistyöjärjestelmää, josta kaikki siihen osallistuneet hyötyvät. Verkostossa kilpailun sijasta korostetaan keskinäistä sopimista ja luottamuksellista toimintaa. Verkostoja pidetään merkittävänä myös sen vuoksi, että yhteistyössä syntyy innovaatioita ja toimintamalleja, joista osapuolet saavat hyötyä.

Yrittäjäverkostolla tarkoitetaan yleensä yrittäjien suoraa tai epäsuoraa keskinäistä yhteyttä toisiin toimijoihin sekä vuorovaikutuksellisia suhteita näiden välillä.³⁸² Verkostojen merkitys on lisääntynyt globaalissa taloudessa. Ne ovat

tiedon lähteitä ja edesauttavat ideoiden kehittämistä sekä tilaisuuksien tunnistamista ja hyödyntämistä.³⁸³

Verkostot muokkautuivat kulttuureissa, joissa ne syntyvät. Yrittäjäyhteiskuntaa voidaan kutsua myös verkostoyhteiskunnaksi (*network society*). Organisaatorakenteet muuttuvat. Yksilöiden lisäksi talousyksikkönä voi olla työntekijä tai asiakas sekä kollektiivi, esimerkiksi julkinen sektori. Sosiaalinen pääoma on tärkeää myös yrittäjyydessä.³⁸⁴

Nobel-palkitun taloustieteilijän Oliver E. Williamsonin mukaan yritystoiminnassa voidaan nähdä kolme erilaista toimintamallia. Hierarkkinen malli kuvaa sitä, että yrityksen sisällä tai useamman yrityksen toiminta järjestetään yhdestä keskittymästä, joka ohjaa muita hierarkkisella käskyvaltasuhteella. Toinen vaihtoehto on puhdas markkinamalli, jossa yksiköiden asema määräytyy keskinäisen kilpailun perusteella. Näiden mallien välimaastoon sijoittuu kolmas yhteistyömuoto, jota voidaan kutsua hybridiksi tai verkostoksi. Tässä mallissa keskinäiset suhteet määräytyvät sopimisen ja luottamuksellisen yhteistoiminnan avulla. Verkoston keskeinen idea on, että yhteistyö hyödyttää verkoston eri osapuolia. Verkosto on myös hyödyllinen sillä tavoin, että yhteistyön avulla syntyy uusia innovaatioita ja toimintatapoja, jotka ovat hyödyllisiä sekä yksittäisille yrityksille että laajemmin jollekin toimialalle tai alueelliselle toiminnalle.³⁸⁵

YRITTÄJYYDEN EKOSYSTEEMI

Yrittäjäekosysteemit (*entrepreneurial ecosystem*) synnyttävät uutta kasvuhakuista yrittäjyyttä ja startup-yrityksiä. Yrittäjäekosysteemit ovat tiiviisti sidoksissa maantieteelliseen ja poliittiseen kontekstiin kansallisesti, alueellisesti tai paikallisesti. Startup-yritysten alueellisista keskittymistä käytetään myös termiä startup-ekosysteemi, jolla viitataan esimerkiksi kasvuyrittäjyyttä tukevien yrityspalvelujen ja -rahoituksen kokonaisuuteen. Sillä voidaan tarkoittaa myös suuryritysten tietoista toimintaa, jolla pyritään löytämään perusliiketoimintaa vauhdittavia innovaatioita sekä synnyttämään startup-yrittäjyyttä stimuloivia kasvualustoja.³⁸⁶

Ekosysteemin käsite on lähtöisin luonnontieteistä. Sillä tarkoitetaan yleisesti useiden, keskinäisissä riippuvuussuhteissa olevien organismien muodostamaa yhteisöä, joka rajautuu tietylle alueelle. Ekosysteemien tarkastelussa ei keskitytä yksittäisiin toimijoihin vaan eri organismien välisiin rooleihin ja suhteisiin. Ekosysteemin käsitettä on ryhdytty soveltamaan enenevässä määrin yrityksiä, yrittäjyyttä tai innovaatioita käsittelevässä tutkimuskirjallisuudessa.³⁸⁷ Yleisesti ekosysteemi on dynaamisten vuorovaikutteisten järjestelmien ja alijärjestelmien tarkoituksellinen yhteistyöverkosto.³⁸⁸

Startup-Suomen tarinan kirjoittaneen tietokirjailija Tuomas Vimman mukaan ekosysteemiksi kutsutaan maailmaa, joka mahdollistaa startup-toiminnan. Suomessa ei välttämättä vielä ole edes toimivaa ekosysteemiä, koska toimijat eivät ole riittävän vakiintuneita. Startup-ekosysteemiin kuuluvat pääomasijoittajat, Aalto-yliopisto ja Business Finland. Laajemmin katsottuna siihen voidaan liittää hallituksen toiminta, rahoitusmarkkinat ja julkinen mielipide.³⁸⁹

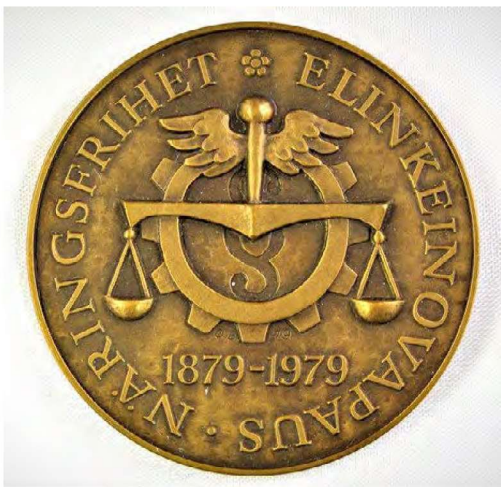
Yrittäjähenkiset järjestelmät ovat monimutkaisia sosioekonomisia rakenteita, jotka tuodaan elämään yksilöllisellä tasolla. Ekosysteemit muodostuvat kolmesta osasta. Yrittäjäekosysteemien ensimmäinen osa on yrittäjät (*agents*). Yrittäjät ajavat järjestelmää. Toinen perusosa on instituutiot eli pelin säännöt. Yrittäjäekosysteemien kolmas osa on järjestelmät, kuten innovaatiojärjestelmät tai klusterit, joiden toimivuus vaikuttaa tuotoksiin.³⁹⁰

Esimerkkinä yrittäjäekosysteemistä voidaan mainita Jyväskylän Yritystehdas Oy. Tämän palveluyhtiön taustalla ovat Jyväskylän kaupunki, Jyväskylän yliopisto, Jyväskylän ammattikorkeakoulu sekä Jyväskylän koulutuskuntayhtymä Gradia. Yritystehtaan tavoitteena on ”auttaa, aktivoita ja valmentaa opiskelijoita, henkilökuntaa sekä tutkijoita yrittäjyyteen, luoda edellytyksiä aloitteleville yrityksille ja tukea startup-yritysten kasvua Jyväskylän seudulla”.³⁹¹ Tämän kirjan luvussa 6 havainnollistetaan kotimaista yrittäjyyskasvatusta ja -koulutusta esittelemällä Jyväskylän seudulla tehtyä oppilaitosyhteistyötä.

Startup-yhteistyö on lisääntynyt merkittävästi viime vuosina muun muassa digitalisaation ja kansainvälistymisen haasteiden kasvaessa. Suurten yritysten lisäksi pienet ja keskisuuret yritykset toimivat kasvavassa määrin yhteistyössä. Lähes viidennes pk-yrityksistä toimii nykyisin startup-yhteistyössä.³⁹²

Verkostot ovat jonkin toimialan sisäisiä tai toimialojen välisiä. Maantieteellisiä verkostokeskittymiä kutsutaan klustereiksi, jotka muodostuvat toisiinsa

sidoksissa olevista toimialoista. Kun yritykset tekevät yhteistyötä, ne voivat vähentää tiettyjä kustannuksia, kuten tuotekehittelyä ja markkinointia. Alueet ja kaupungit monesti odottavat, että yritykset yhdessä tuottavat alueelle toimintaa ja kehitystä. Jotkin kasvukeskuseudut, kuten Lahti, Oulu ja Jyväskylä, ovat menestyneet sillä, että yritykset tekevät siellä tiivistä yhteistyötä. Tunnettu on esimerkiksi Oulun seudun IT-sektorin klusterimainen toiminta.

Elinkeinovapauden 100-v. mitali (1979). Helsingin kaupungin museo.

Puhutaan myös yrittäjien suositteluverkostoista, jotka kasvavat vauhdilla. Business Network International (BNI) on yksi tunnetuimmista organisaatioista, joiden liiketoiminta pohjautuu verkostoitumiseen tai markkinointirenkaaseen. Suomeen se tuli Yhdysvalloista vuosituhannen alussa. BNI:n kasvuun on vaikuttanut se, että mukana olevat yritykset suosittelevat toisiaan. Liike-elämän suositusorganisaatio BNI:n toiminnassa oli Suomessa mukana noin 700 yritystä vuonna 2017.³⁹³

Slush – suomalaisena yrittäjäverkostoitumisen tapahtumana

Startup-yrittäjyyden kehittämiseen liittyy opiskelijakeskeisen kasvuyrittäjyystoiminnan tukeminen. Tässä kehityksessä merkittävää oli vuonna 2009 perustettu ammattikorkeakoululähtöinen Metropolialueen yrittäjyysakatemia, Helsinki Metropolitan Entrepreneurship Academy (HMEA). Lisäksi samaan aikaan yliopisto-opiskelijat perustivat Stanfordin yliopistossa järjestetyn yrittäjyyskurssin innoittamina ensimmäisen Entrepreneurship Society (ES) -toimijan, Aalto Entrepreneurship Societyn (Aaltoes). Näiden molempien organisaatioiden vetovastuu oli opiskelijoilla. Tämän jälkeen Suomeen on syntynyt kymmenittäin yrittäjyisyhdistyksiä muun muassa Jyväskylään, Ouluun, Mikkeliin ja Lappeenrantaan. ES-toiminnan kantavana ajatuksena on opiskelijakeskeinen toiminta.³⁹⁴

Aaltoes-opiskelijayhdistyksen toiminta on vaikuttanut startup-yritysbuumin syntymiseen Suomessa. Suuren suosion ovat saaneet tapahtumat, joissa yrittäjillä, rahoittajilla ja muilla toimijoilla on mahdollisuus rakentaa yhteistyösuhteita ja -verkostoja. Näistä tunnetuin on Helsingissä vuodesta 2008 lähtien vuosittain pidettävä teknologia- ja kasvuyritystapahtuma Slush. Aluksi se oli korkeakouluopiskelijoiden yksipäiväinen verkostoitumis- ja rahoitustapahtuma, joka syksyisen ajankohdan vuoksi sai nimensä Slush (Loska). Tavoitteena oli tuolloin muuttaa asenteita yrittäjyysmyönteisemmiksi. Nykyisin tapahtumasta on tullut globaalisti tunnettu startup-tapahtuma, joka vetää puoleensa kansainvälisiä kasvuyrityksiä, sijoittajia ja mediaa. Yrityksille se on keino saada kansainvälistä näkyvyyttä ja luoda tärkeitä liiketoimintasuhteita.³⁹⁵

Kasvu Open – kasvua tavoittelevien yrittäjien verkosto

Kasvuyrityksille on olemassa erilaisia yrittäjäverkostoja. Kasvuyritykset voivat saada tukea erilaisilta tahoilta. Esimerkiksi jyväsyläläinen Kasvu Open tarjoaa sparrausta kaikille kasvuyrityksille. Sparrauksen tavoitteena on edistää yrityksen kasvua ja liiketoiminnan kehittämistä. Kasvu Open on merkittävä-kasvun sparrausprosessi. Sen yleisenä pyrkimyksenä on ”tehdä suomalaisista maailman paras kasvuyrityskansa”.³⁹⁶

Kasvu Open -konseptiin kuuluu yritysten välinen kilpailu. Parhaat yritykset pääsevät valtakunnalliseen Kasvu Open -finaaliin. Tuomaristot on koostettu alueen ja eri toimialojen asiantuntijoista. Lisäksi valtakunnallisessa Kasvu Open -finaalissa on oma tuomaristonsa. Kilpailussa menestyneet yritykset saavat imagohyödyn lisäksi taloudellista tukea.³⁹⁷

Ydinkohdat luvusta 3

Yrittäjillä ja julkisella vallalla on keskinäinen riippuvuussuhde. Yhtäältä yrittäjät pyrkivät vaikuttamaan valtiovallan toimintaan, ja toisaalta valtiovallan toimet vaikuttavat yritystoiminnan edellytyksiin. Nykyaikana yritystoiminnan toimintaedellytysten turvaaminen nähdään keskeiseksi julkisen vallan tehtäväksi.

Yrittäjyydessä on kyse vuorovaikutussuhteesta, jossa eri osapuolet pyrkivät yhteistyössä hyödyttämään sekä yrittäjiä että ympäröivää yhteiskuntaa. Yrittäjät ovat myös yhteiskunnallisia vaikuttajia, jotka tuovat omia intressejään esiin ja harjoittavat omaa edunvalvontaansa. Yhteiskunta pyrkii puolestaan säätelemään yritystoimintaa niin että se tuottaa hyötyä kaikille kansalaisille. Eri osapuolten tiivis vuorovaikutus on lisännyt yrittäjämönteisyyttä. Yrittäjänä olemiseen kuuluu kilpailun ohella myös yritysten välinen yhteistyö, jolla haetaan menestymisen edellytyksiä. On nähty, että mitä muuttuvampi yhteiskunta on, sitä enemmän myös yritystoiminnassa tarvitaan yhteistyötä ja verkostoitumista erilaisten toimijoiden kesken.

KESKEISTÄ SISÄLTÖÄ

Suomessa valtiovallan ja yritysten välinen yhteistyö on ollut tiivistä. Valtio on osallistunut yritystoimintaan ja pyrkinyt erilaisilla järjestelmillä edistämään yrittäjyyttä. Koulutustason nousu ja sosiaalisten olojen paraneminen ovat tuottaneet yrityksille osaavaa työvoimaa. Yhtenä viimeaikaisena tavoitteena on ollut luoda myönteinen yrittäjäilmapiiri. Muutokseen on vaikuttanut myös se,

että yrittäjät itse ovat olleet aktiivisia yhteiskunnallisia toimijoita perustamalla järjestöjä, jotka ovat ajaneet yritystoiminnan intressejä yhteiskunnallisessa päätöksenteossa.

Toinen puoli yrittäjien ja julkisen vallan suhdetta on se, että valtio voi omilla säädöksillään ja verotuksen määrällä myös asettaa rajoitteita yritystoiminnalle.

Yrittämisen tukemisesta on tullut koko yhteiskunnan toimintaa läpäisevä toimintaperiaate. Yrittäjien mahdollisuus saada neuvontaa ja tukea on lisääntynyt.

Teollisuuspolitiikasta, joka keskittyy suuryritysten toimintaedellytysten tukemiseen, on siirrytty elinkeinopolitiikkaan, jolla tarkoitetaan eri elinkeinohaarojen tukemista ja paikallisen yritystoiminnan edistämistä.

EU:n Small Business Act ("Pienet ensin") 2008

Aloitteessa on listattu kymmenen periaatetta, joiden tarkoituksena on ohjata politiikan muotoilua ja toteuttamista niin EU:n tasolla kuin jäsenvaltioissakin.

I Luodaan toimintaympäristö, jossa yrittäjät ja perheyrietykset menestyvät ja yrittäjyys palkitaan.

II Varmistetaan, että konkurssiin joutuneet mutta vilpittömästi toimineet yrittäjät saavat nopeasti uuden mahdollisuuden.

III Laaditaan säännöt "pienet ensin" -periaatteen mukaan.

IV Tehdään julkisesta hallinnosta joustavampi pk-yritysten tarpeiden kannalta.

V Mukautetaan politiikan välineitä pk-yritysten tarpeisiin: helpotetaan pk-yritysten osallistumista julkisiin hankintoihin ja hyödynnetään mahdollisuutta myöntää valtiontukea pk-yrityksille.

VI Parannetaan pk-yritysten mahdollisuuksia saada rahoitusta ja kehitetään sellainen oikeudellinen ja liiketoimintaympäristö, joka tukee maksujen ajallaan suorittamista liiketoimissa.

VII Autetaan pk-yrityksiä hyödyntämään yhtenäismarkkinoiden tarjoamia mahdollisuuksia.

VIII Edistetään pk-yrityksissä tarvittavien taitojen kehittämistä ja kaikenlaista innovointia.

IX Annetaan pk-yrityksille valmiudet muuttaa ympäristöuhat mahdollisuuksiksi.

X Kannustetaan ja tuetaan pk-yrityksiä, jotta ne voivat hyötyä markkinoiden kasvusta.

SANOTTUA

*"Tänä aikana on syytä keskustella myös sinivalkoisesta yrittäjyydestä. Suomi on ollut yritteliäs kansakunta. Olemme vanhempien polvien yrittäjyydellä nousseet takapajuisesta alkutuotantoyhteiskunnasta maaksi, joka on pitkälle teollistunut ja jossa on monipuolinen palvelutarjonta."*³⁹⁸

- Professori Matti Koiranen

*"Talouden kehitys ei tapahdu irrallaan muusta yhteiskunnallisesta kehityksestä. Ajan aatteet ja teknologinen kehitys vaikuttavat viiveellä pienissä syrjäisissä talouksissa. Ympäröivän yhteiskunnan vaikutus voi olla kahdensuuntaista. Talouden, tänä päivänä erityisesti teknologian, kehitys pakottaa ympäröivää yhteiskuntaa muuttamaan toimintatapojaan. Toisaalta yhteiskunnan tahdonilmaukset ja panostukset luovat uusia yrittäjyyden ja liiketoiminnan mahdollisuuksia."*³⁹⁹

-Professori Hannu Niittykangas

*"Määrittelijästä riippuen sisäiseen yrittäjyyteen lasketaan kuuluvaksi omaisuus, aktiivisuus, sitoutuminen, itseohjautuvuus, vastuu, rohkeus ja uskallus, päämäärätietoisuus jne. Kaiken kaikkiaan yritteliäällä ihmisellä on tarve suoriutua itsenäisesti ja oma-aloitteisesti tehtävistään."*⁴⁰⁰

-Olli Luukkainen ja Jarkko Wuorinen teoksessa *Yrittävä elämänsenne*

POHDINTAKYSYMYKSIÄ KIRJAN LUVUSTA 3

- Miten yrittäjien ja julkisen vallan suhde on muuttunut?
- Mitä tarkoitetaan yritysten institutionaalisella toimintaympäristöllä?
- Mitä hyötyä yritystoiminnalle on julkisen vallan tukitoimista?
- Mikä merkitys yrittäjämönteisellä ilmapiirillä on yritystoiminnan kehitymiselle?
- Minkälaisia valmiuksia yrittäjiltä edellytetään yhteiskunnan muuttuessa?